

VUOROTTELU- JÄSENNYS RYHMÄTERAPIASSA

Käsittelen tässä artikkelissa vuorottelua yhdessä institutionaalisessa puhetilanteessa, alkoholismiin hoitoon kehitetyn myllyhoidon ryhmäterapiassa. Tarkastelen sitä, millä tavalla vuorottelu tapahtuu sellaisessa puhetilanteessa, jossa sitä on eksplisiittisin säännöin rajoitettu, ja miten vuorottelujäsennys osaltaan luo puitteet terapiaistunnolle. Pohdin myös yleisemmin vuorottelujäsennyksen merkitystä erilaisissa puhetilanteissa: miten arkikeskustelusta poikkeavilla vuorottelun säännöillä voidaan luoda edellytykset erilaisille toiminnoille. Tutkimusmetodinani käytän keskusteluanalyysia.¹

VUOROTTELU KESKUSTELUN PERUSTANA

Vuorotellen puhumisen mekaniikka eli vuorottelujäsennys on keskustelun perusta. Keskustelijoiden keinot ratkaista, kuka puhuu seuraavaksi ja milloin, jäsentävät myös keskustelun kahta muuta perussysteemiä, sekvenssijäsennystä ja korjausjäsenystä (ks. Tainio 1997). Keskusteluntutkijat Sacks, Schegloff ja Jefferson esittelivät vuonna 1974 klassisessa artikkelissaan »A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation»² arkikeskustelun vuorottelun säännöstön. Tämä säännöstö muodostaa erilaisten vuorottelujäsennysten perustan: institutionaalisten keskustelujen vuorottelujäsennys nojaa arkikeskustelun sääntöihin (mt. 730–731).

Arkikeskustelun säännöt ovat tietysti kirjoittamattomia, eivätkä keskustelijat yleensä

¹ Artikkelini on osa väitöskirjatyötäni »Kertominen terapian välineenä», jota teen Alkoholitutkimussäätiön myöntämän apurahan turvin »AA-perustainen alkoholismiterapia» -hankkeessa. Väitöskirjassani tutkin terapeutin ja potilaiden välistä vuorovaikutusta myllyhoidon ryhmäterapiassa.

² Jatkossa SSJ 1974.

ole niistä tietoisia tai joudu kiinnittämään niihin huomiota keskustellessaan — keskusteleminen opitaan lapsena yhdessä kielen rakennepiirteiden kanssa (ks. Kauppinen 1998: 17, 18; Vierijärvi 1999). Arkikeskustelun vuorottelua määrää yksinkertaisimmillaan kolme sääntöä: koko ajan on joku äänessä, kerrallaan on äänessä vain yksi ja puhujat vaihtuvat (Sacks 1992: 44; SSJ 1974: 700). Keskustelussa siis vältetään sekä yhtä aikaa puhumista että puhujien välisiä taukoja; vuorottelu onnistuuakin keskustelussa yleensä hämmästyttävän saumattomasti. Sen säätelyyn tarvitaan kaksi komponenttia: vuoron rakenneyksikkö (VRY) (engl. *turn-constructive unit, TCU*) ratkaisemaan, milloin vuoro on kokonainen eli missä puhuja voi vaihtua, ja vuorojen jakelun järjestelmä ratkaisemaan, kuka puhuu seuraavaksi (SSJ 1974: 702–703). Osallistujien on siis koko ajan keskustelun kuluessa pystyttävä ensinnäkin ennakoimaan, milloin puhujan vuoro on mahdollisesti loppuun saatettu eli missä on ensimmäinen mahdollinen puhujanvaihdon paikka, siirtymän mahdollistava kohta (SMK) (engl. *transition-relevance place, TRP*). Tässä rajakohdassa voi sitten puhuja vaihtua: joko äänessäolija valitsee seuraavan puhujan esimerkiksi nimeämällä tai katseella, tai jollei hän sitä tee, joku voi valita itse itsensä. Jollei kukaan valitse itseään, äänessäolija voi jatkaa. Mikäli hän ei jatka, seuraa keskustelussa katkos, tauko. (Mt. 704.)

Sekä keskustelijat että keskusteluntutkijat joutuvat ratkaisemaan, millainen kielen yksikkö sitten muodostaa vuoron rakenneyksikön, milloin puhuja voi vaihtua. Rakenneyksikön tunnistimiksi ovat olleet ehdolla ainakin prosodinen intonaatioyksikkö (Chafe 1993) ja syntaktis-prosodinen yksikkö, lausuma (ks. Hakulinen 1997). Syntaksi ja prosodia ovat kuitenkin molemmat yksin osoittautuneet tehtävään riittämättömiksi (ks. Tiittula 1985: 80–94; Ford ja Thompson 1996; Ford, Fox ja Thompson 1996; Selting 1998). Niiden suhde on ratkaistava loppujen lopuksi empiirisesti tapaus kerrallaan (Hakulinen 1997: 43) — niin keskustelijoiden kuin tutkijoidenkin. Perusyksikköä voisikin nimittää toiminnalliseksi: se on kokonainen tai täydellinen silloin kun se on toiminnan kannalta viety loppuun. Esimerkiksi kysymyksen jälkeinen vuoro tulee siirtymän mahdollistavaan kohtaansa siellä, missä se on vastannut kysymykseen.

VUOROTTELU INSTITUTIONAALISISSA PUHETILANTEISSA

Vuorottelujäsennys reagoi kontekstiin (SSJ 1974: 699); kun arkikeskustelusta siirrytään institutionaalisiin puhetilanteisiin, vuorottelun säännöt muuttuvat. Yleensä instituution vaalimat tehtävät ja päämäärät vaativat arkikeskustelusta poikkeavaa järjestelyä (vrt. Drew ja Heritage 1992: 22). Kontekstin voi ajatella myös reagoivan vuorottelujäsennykseen. Vuorottelun sääntöjen muokkaaminen institutionaalisia tilanteita varten kertoo osaltaan siitä, miten perustavanlaatuisen puhetilanteen tekijä vuorottelu on: siihen puuttumalla voidaan luoda edellytykset halutunlaiselle toiminnalle. Vuorottelun säännöillä voidaan esimerkiksi varata osallistujille pitkiä vuoroja tai antaa keskustelijoille erilaisia puhumisoikeuksia. Sääntöjen muuttamisen lisäksi arkikeskustelun implisiittisiä sääntöjä usein eksplikoidaan — kirjoitetaan säännöiksi tai kerrotaan osallistujille suullisesti — institutionaalisissa keskusteluissa. Esimerkiksi jokaista keskustelua koskeva implisiittinen sääntö »yksi puhuu kerrallaan» voidaan institutionaalisessa ympäristössä muuttaa kirjoitetuksi. Toisaalta keskustelijat toimivat usein institutionaalisissa tilanteissa asettumalla odotuk-

senmukaisesti epäsymmetrisiin osallistujarooleihinsa — esimerkiksi asiakas vastaajaksi, terapeutti kysyjäksi — vaikka tilannetta ei säädeltäisikään erityisillä sanktioitavilla vuorottelun säännöillä. Tällä tavalla osallistujat asettuvat hoitamaan yhteistä tehtäväänsä, terapiaesimerkissä asiakkaan ongelmien selvittämistä. (Drew ja Heritage 1992: 28; Peräkylä 1995: 44.) Institutionaalisissa puheympäristöissä esiintyy siis sekä arkikeskustelusta muunneltuja puhumisen sääntöjä että toimintaa, joka näyttää säännönmukaiselta, vaikkei sitä olekaan säännöin rajoitettu.

Institutionaalisten keskustelujen vuorottelujärjestys ja vuorojen luonne on usein etukäteen säädetty. Instituutio voi etukäteen määrätä, millaisia vuoroja osallistujat saavat käyttää. Esimerkiksi oikeusistunnossa oikeuden edustaja esittää kysymyksiä, joihin asianomaiset vastaavat; koko toiminta järjestyy kysymys–vastaus–vieruspareiksi (Atkinson ja Drew 1979: 61). Monen hengen institutionaalisessa keskustelussa, esimerkiksi Nimettömien Alkoholistien (AA) palaverissa, voidaan etukäteen määrätä puhujien tarkka järjestys ja kunkin puhumisaika (Arminen 1998: 56). Poliittisissa TV-keskusteluissa vuorottelua säätelevät toimittajat voivat jakaa poliitikkojen vuorot etukäteen (ks. Berg (tulossa)). Vuorottelujäsennys toimii instituution tehtävän tukena: tarkoitus on antaa katsojille riittävästi tietoa eri poliitikkojen näkemyksistä, niiden perusteluista ja niiden suhteesta toisiinsa — vastauksella on erilainen tehtävä kuin arkikeskustelussa. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan tämän artikkelin tutkimuskohdetta, myllyhoidon ryhmäterapien vuorottelujäsennystä.

MYLLYHOIDON RYHMÄTERAPIAN VUOROTTELUJÄSENNYS

Myllyhoito on Nimettömien Alkoholistien (AA) toipumisohjelmaan perustuva alkoholismihoidon hoitomuoto, jonka perusta, niin kutsuttu Minnesota-malli, syntyi 1948 Yhdysvalloissa. Hoitoideologian perusta on käsitys alkoholismista elinikäisenä sairautena, johon kukaan ei ole syyllinen ja jota täytyy hoitaa yhdessä toisten alkoholistien kanssa Nimettömien Alkoholistien toipumisohjelman mukaisesti. Myllyhoito kestää neljä viikkoa, ja se koostuu monenlaisista toiminnoista: ryhmäterapiasta, vertaisterapiasta, yhteisistä kokoontumisista, stooreista eli päihteiden käytön kehityksen kertomuksista ja luennoista. Myllyhoitojakson tarkoituksena on saada potilaat³ tunnistamaan ja tunnustamaan itsensä alkoholisteiksi ja näin siirtymään myllyhoidon jälkeen toipumaan AA:ssa.

Myllyhoidon ryhmäterapia tapahtuu pienryhmissä, joissa on mukana yksi päihdeterapeutti ja 6–10 potilasta. Istunnon kesto on 45 minuuttia, ja ryhmällä on kaksi istuntoa päivittäin. Istunnot aloitetaan niin kutsutulla tunnelmakierroksella. Se on puheenvuorokierros, jolla jokainen potilas vuorollaan kertoo tunnelmistaan: tunteistaan, ajatuksistaan ja edellisen päivän tapahtumista. Tunnelmakierroksen vuorottelujäsennys on hyvin samanlainen kuin Nimettömien Alkoholistien palaverissa (Mäkelä ym. 1996: 139–140; Arminen 1998: 50): potilaat käyttävät jokainen vuorotellen yhden, pitkäkhön vuoron. AA:ssa ryhmässä puhumisen sääntöjä ei kuitenkaan ole eksplikoitu, toisin kuin myllyhoidossa, jossa säännöt ovat kirjoitettuna ryhmähuoneen seinällä. Ryhmäterapiatilanne poikkeaa AA:sta myös osallistumiskehikoltaan (Goffman 1981: 144–145; Seppänen 1998: 153, 204–

³ Myllyhoidon ideologiassa alkoholismi on sairaus ja alkoholistit siten potilaita.

206): terapeuttia kohdellaan vuorojen erityisenä vastaanottajana (Goffmanin termeistä lähemmäksi osuu *puhuteltu*), kun taas keskinäistä apua tarjoavassa AA:ssa kaikki osallistujat ovat samassa asemassa.⁴

Ryhmäterapiassa kierroksen kululla on neljä puhumista koskevaa sääntöä, joista kolme ensimmäistä koskee suoraan vuorottelua: 1) jokainen potilas puhuu, 2) puhutaan yksi kerrallaan, 3) vuoron kesto ja sisältö on vapaa ja 4) jokainen puhuu vain omista asioistaan. Potilaat istuvat huoneessa puoliympyrässä (ks. esimerkkejä edeltäviä kuvia s. 344 ja 347), joten vuorottelu etenee »korttipelijärjestyksessä» aloittajasta vasempaan. Kun jokaiselle potilaalle on näin säännöin varattu yksi rajoittamattoman pituinen⁵ puheenvuoro ja istumajärjestys osoittaa seuraavan puhujan, ei vuoroista jouduta kilpailemaan.

Ryhmäterapiassa tehtävänä on antaa kaikille potilaille yhtäläinen mahdollisuus puhua auktoriteettina omista asioistaan. Vuorottelun säännöt mahdollistavat tehtävän: niiden mukaan jokainen määrää itse, mistä puhuu ja milloin on päässyt sanottavassaan loppuun. Syntyy toimintatyyppi, jossa potilaat tuottavat peräkkäin pitkiä vuoroja. Kun tällaisessa vuorottelujäsennyksessä osallistujien ei tarvitse vastata ongelmaan seuraavan puhujan valinnasta, ratkaistavaksi jäävät kysymykset: 1) milloin vuoro voi vaihtua tällaisessa puheympäristössä eli missä on siirtymän mahdollistava kohta (vrt. Londen 1997: 57) ja 2) miten vuoron vaihto tapahtuu. Arkikeskustelun mukainen ensimmäinen siirtymän mahdollistava paikka ei mahdollista puhujan vaihtoa terapiaistunnossa. Terapian tekemiseksi tarvitaan tilaa kertomiselle, omista tunteista ja kokemuksista puhumiselle, ja kertomiseen tarvitaan yhtä rakenneyksikköä pidempi vuoro. SMK onkin myllyhoidon ryhmäterapiassa vasta siellä, missä puhuja eksplisiittisesti osoittaa, koska hänen vuoronsa loppuu. Vuoron lopettamiselle ei ole sovittu mitään yleistä, yhteistä merkkiä, ja potilaille näyttääkin vakiintuneen useampia tapoja lopettaa vuoronsa. Uudet potilaat oppivat vuoron lopettamisen ryhmässä jo pidempään olleita tarkkailemalla. Tarkastelen seuraavaksi ryhmäterapiassa normaalia⁶ vuoronvaihtoa.

VUOROTTELUN NORMAALI KULKU — ELEIDEN JA KIELEN YHTEISTYÖTÄ

Ryhmäterapiaistunnossa vuoronvaihto tapahtuu sekä eleillä että kielellä. Eleet muodostavat toisen vuorottelun tason kuin kielellinen vuorottelu: vuoronvaihto »tehdään» elein jo ennen kuin vuoro verbaalisesti vaihtuu. Kun puheenvuoroa pitävä aloittaa vuoronsa

⁴ Myös AA-ryhmässä voi joku osallistujista olla erityisessä asemassa. Ilkka Armisen väitöskirjassaan (1998) tutkima AA-ryhmä, Vuori-ryhmä, on hyvin suuri (osanottajia istunnossa keskimäärin jopa 200 henkeä), joten se poikkeaa järjestelyiltään monista pienemmistä ryhmistä. Yksi osallistujista alustaa kokouksen pidemmällä puheenvuorolla (n. 20 minuuttia), ja loput puhujat käyttävät kolmen minuutin pituisia kommenttivuoroja. Myöhemmät puhujat orientoituvat eri tavalla tähän alustajaan ja kommenttivuoroja esittäneisiin kuin muihin osallistujiin, vaikka nämä puhujaroolit eivät olekaan konventionaalisia tai institutionaalistuneita. (Mt. esim. 117, 126–127, 132.)

⁵ Terapeutti luonnollisesti sekä aloittaa että lopettaa istunnot ja säätelee tällä tavalla ajankäyttöä. Potilaiden vuorojen pituuteen terapeutti ei kuitenkaan puutu: koko aineistossa ei ole tapauksia, jossa terapeutti joutuisi puuttumaan vuoroihin esimerkiksi ajanpuutteen vuoksi.

⁶ Tämän artikkelin tarkastelun kohteena on kymmenen terapiaistuntoa, yhteensä 67 vuoronvaihtoa. Normaaliksi kutsumallani tavalla vuoro vaihtuu 58 tapauksessa. Koko aineisto koostuu 19 terapiaistunnosta, jotka on nauhoitettu eteläsuomalaisella myllyhoitoklinikalla keväällä 1997.

loppua ennakoivan kielellisen yksikön, hän luopuu vuorostaan yleensä nojautumalla samaan aikaan tuolissaan taaksepäin (kertojan asennon merkityksestä vuorottelussa ks. Goodwin 1984: 228). Seuraava puhuja puolestaan valmistautuu puhumaan — nojautuu eteenpäin, alkaa liikehtiä. Vuoronvaihtoa voi kuvata kolmivaiheisena. Aineiston kaksi terapeuttia toimivat eri tavoin: TM:llä merkitty terapeutti pysyy hiljaa vuorojen välillä (3a), TN:llä merkitty terapeutti taas siirtää vuoron nimellä potilaalta toiselle (3b). Tässä artikkelissa tarkastelen vuorottelua TM:n ryhmässä.⁷

1. Puhuja tuottaa lopetusta ennakoivan yksikön
((Puhuja nojautuu taaksepäin, seuraava eteenpäin))
2. Tauko
3. a) Seuraava aloittaa vuoronsa (esimerkit 1 ja 3 alla)
tai:
b) Terapeutti kiittää puhujaa ja antaa vuoron nimeltä seuraavalle
→ tauko → seuraava aloittaa vuoronsa (esimerkki 2)

Eleiden tasolla osallistujat siis suuntautuvat ennakoitavaan puhujanvaihdokseen samaan aikaan tai jo aiemmin kuin kielen tasolla. Tunnelmavuorojen välissä on puheessa aina pitkäkö tauko, joka vielä varaa vuoroa edeltävälle puhujalle. Verbaalisella tasolla vuoron lopettamiseen on vakiintunut kolme erilaista tapaa: tulevaisuuteen suuntautuminen, (positiivinen) arvio omasta olotilasta (vrt. Jefferson 1988: 431–433)⁸ ja eksplisiittinen ilmoitus siitä, ettei aio jatkaa. Ensimmäinen siirtymän mahdollistava kohta syntyy sinne, missä puhuja jollakin näistä tavoista osoittaa lopettavansa vuoronsa. Normaalisti puhuja myös vaihtuu tässä. Seuraavassa esimerkki kustakin tavasta (litteraatiomerkit artikkelin lopussa):

Tulevaisuuteen suuntautuminen:

Esimerkki 1. [TM/PR 13: 10]

1	Marja:	aijon mennä ulkoryhmään, (0.8) ku pääsee näist kahleist
2		pois niin, (0.5) kattoo mitäh?, (1.8) mitä tual mailmal
3		oh.
4		(1.5)
→ 5	Marja:	ja mhhh (1.5) ↑kattotaan mitä tää päivä↑ tua
6		tullessansa,
7		(2.0)
8	Reino:	.hhhh hhh joo: (1.0) (no) tänään

⁷ Terapeuttien erilaisesta toimintatavasta seuraa erilaista ryhädynamiikkaa. Tässä artikkelissa en kuitenkaan käsittele tätä eroa, vaan tarkastelen vuorottelua silläin.

⁸ Jeffersonin artikkeli (1988) koskee sellaisia arkikeskustelun jaksoja, joissa käsitellään jotakin ongelmaa. Jeffersonin ajatukset sopivat kuitenkin tähänkin aineistoon; käytännössä tunnelmavuorot ovat kaikki jonkin ongelman käsittelyä.

(Positiivinen) arvio omasta olost:

Esimerkki 2. [TN/PR 5: 22]

- 1 Tuija: keskittyny tohon stooriinki #sillee ° ja ° #,
 2 (0.8)
 3 Tuija: °(ole miettinyt tätä täällä (– –))°.
 4 (4.0)
 → 5 Tuija: °kaikki hyvin°.
 6 (1.0)
 7 TN: kiitos.
 8 (.)
 9 TN: entäs, (.) Tarja.
 10 (1.2)
 11 Tarja: Tarjan?, (0.5) valtakunnassa kaikki hyvin.=

Eksplisiittinen ilmoitus:

Esimerkki 3. [TM/PR 11: 12]

- 1 Juha: harmittaa kun kirkkoon ei?, (.) ehtiny lähteä että on,
 2 (.) kiva käydä?, (0.5) kirkossakin.
 3 (2.4)
 → 4 Juha: °ei tässä muuta°.
 5 (3.5)
 6 Tarja: mul on menny viikonloppu (.) ton työkirjan

Kuten esimerkit osoittavat, lopettamiseen hakeutuu jollakin tavoin rakenteeltaan kiteytyneitä tai fraasiutuneita lausumatyyppisiä. Esimerkkien 2 ja 3 lopetuslausumat ovat verbitömiä: toisesta puuttuu finiittiverbi ja toisessa on pelkkä kieltoverbi ilman pääverbiä. Myös esimerkin 1 lopetuslausuma vaikuttaa kiteytyneeltä; sivulauseen subjektia voi vaihtaa rakenteen pysyessä samana *katsotaan mitä X tuo tullessansa*. Vaikkei siis yhteistä, yleisesti sovittua lopettamisen merkkiä vuoroilla olekaan, näyttää siltä, että lopetukseen hakeutuu kuvioltaan helposti tunnistettavia, kiteytyneitä ilmauksia.

ONGELMIA VUOROTTELUSSA — MIKSI?

Olen edellä esitellyt vuorottelun normaalia kulkua. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan kolmea katkelmaa, joissa vuorottelu poikkeaa normaalista. Voimme lisätä vaiheen 3 vaihtoehtojen jatkoksi tapauksen c: vuoro ei vaihdu ensimmäisessä siirtymän mahdollistavassa kohdassa. Näissä tapauksissa puhuja tuottaa yllä esitetyn kaltaisen lopetusta ennakoivan vuoron, mutta seuraava ei ota suoraan vuoroa. Katkelmissa 4 ja 5 seuraava pidättäytyy aloittamasta, kunnes edellinen varmistaa lopettaneensa. Katkelmassa 6 vuorossa oleva potilas jatkaa SMK:n jälkeen itse.

Ensimmäisessä katkelmassa (4) seuraava puhuja ei aloita vuoroaan SMK:ssa (r. 17) alkamalla kertoa omista asioistaan, vaan varmistaa ensin, että vuoro todellakin voi vaih-

▷

tua. Vaikka edellinen puhuja tuottaa lopetusta ennakoivan (positiivisen) arvion olotilastaan, seuraava ei käsittele vuoroa loppuneena. Mahdollisesti vuoroa varaa Hansille vielä tämän vahvasti negatiivinen arvio *toi eiline oli iha hirvee* (r. 2), joka synnyttää odotuksen selityksestä. Hans ei kuitenkaan itse erittele, mistä oli kysymys (r. 4 *en tiä*, r. 7–9 *jotenki (1.0) kiukkusena*) ja päättää vuoronsa nopeasti arvioon tämänhetkisestä paremmasta olostaan (r. 11–12).

Ryhmän istumajärjestys (järjestysnumerot osoittavat kierroksen puhumisjärjestyksen):
Kuva 1.

TM	Taina	Hans	
•	•	•	Risto
	1.	2.	3. •
			4. • Marja
			5. • Reino
			6. • Kalle
			7. • Juha
		8.	• Tarja
	9.		• Sari

Esimerkki 4. [TM/PR 11: 7]

1	Hans:	lauantai oli iha mukava vielä ettäh, (0.5) toi
2		ei(h)line oli iha hirvee.
3		(0.8)
4	Hans:	en tiä mikä oli fiilis, (0.3) tosi, (1.0) se illa
5		ryhmä (oli mun piti) välil lähtee sieltä menee.
6		(1.0)
7	Hans:	käydä pihalla ja, (1.5) tulla takasi (jotenki).
8		(1.0)
9	Hans:	kiukkusena.
10		(2.3)
→ 11	Hans:	mutta kyllä, hyvin tuli nukuttuu ja taas o iha
12		[erilai(sta).
13		[((Hans kääntyy katsomaan Ristoa))
14		(1.0)
15		((Risto kääntyy katsomaan Hansia))
16		(2.8)
→ 17	Risto:	°on[ks se minä°.
18		[((Hans nyökkää ja kääntää katseen pois Ristosta))
19		(0.8)
20	Risto:	mul oli perjantaina [vaikeet päivät?,
21		[((Hansin katse takaisin Ristoon))

Risto käsittelee vuoronvaihtoa kiinnittämällä huomion seuraavan puhujan valintaan (r. 17). Vuoro *onks se minä* presupponoi, että vuoro on nyt jonkun muun kuin Hansin. Koska tässä kontekstissa seuraava puhuja on aina selvillä — seuraava on aina puhujan vasemmalla puolella istuva — Ristokin tietää olevansa seuraava puhuja. Muotoilemalla vuoronsa kuitenkin juuri seuraavan puhujan valintaa varmistavaksi Riston on mahdollista välttää kysymästä suoraan, onko edellinen lopettanut. Vaihtoehto *joko lopetit* variaatioineen voi synnyttää implikaation, että juuri äänessä ollut on puhunut liian pitkään tai typerää. Tällaista vuoronvaihdon varmistamisen tapaa näkyy yleensäkin vältettävän kierroksittain puhuttaessa; satunnaisena vertailuaineistona olen käyttänyt Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen keskusteluanalytikkojen niin kutsuttuja datasessioita, joissa myös puhutaan kierroksittain.

Katkelman osoittaa ongelmalliseksi myös se, että Risto nostaa vuorottelun erikseen käsiteltäväksi ja avaa näin metakeskustelun. Se, että vuorovaikutuksesta itsestään puhutaan, on usein jonkinlaisen vuorovaikutusongelman merkki (vrt. Sacks esim. 1992: 45). Niin kauan kuin keskustelu etenee saumattomasti ja kivuttomasti, ei siitä itsestään jouduta keskustelemaan.

Myös esimerkissä 5 seuraava puhuja pidättäytyy aloittamasta vuoroaan ennen kuin edellinen siirtää sen hänelle hyvin selvästi nyökkäyksellä. Esimerkki poikkeaa kuitenkin edellisestä siinä, että puhuja itse jatkaa vuoroaan vielä lopetusta ennakoivan, tulevaisuuteen suuntautuvan positiivisen arvionsa (r. 5) jälkeen. Rivin 7 vuorolla Marja muuttaa tämän arvion *kun*-konjunktioilla ehdolliseksi (ks. Herlin 1998: 104). Katkelma on samasta istunnosta kuin edellinen esimerkki (ks. istumajärjestystä).

Esimerkki 5. [TN/PR 11: 8]

1	Marja:	eilen oli <u>oi</u> :keen mitäänsanomaton päivä. (.)
2		ja pitkä.
3		(0.8)
4	Marja:	↑tän aamun luento oli ↑hyvä (1.2) ja
→ 5		eiköhän se tästä taas, (1.2) ala mennä.
6		(1.2)
→ 7	Marja:	ku vaan nua <u>yöt</u> ei oisi niin <u>pitkiä</u> .
→ 8		(3.5)
→ 9	Marja:	<u>mm</u> , ((nyökkää voimakkaasti eteenpäin kerran))
→ 10		(2.0) ((nyökkää Reinoon päin))
11	Reino:	.h joo (.) oli aika (.) hässäkkä viikonloppu

Marja itse kumooa tulevaisuuteen suuntautuvan arvionsa muuttamalla sen ehdolliseksi. Rivin 7 vuoro on rakenteeltaan toivomuslause (vrt. Kauppinen 1998: 187); Marja esittää hyvinvointinsa ehdoksi toiveen, tuossa hetkessä epätoden, mahdollisesti tulevaisuuteen sijoitetun asiantilan (ks. Herlin mts. 102–103). Vuoron jälkeen rivillä 8 on pitkä tauko: seuraava potilas, Reino, pidättäytyy aloittamasta vuoroa. Samalla tavalla kuin esimerkissä 4, edellisen puhujan esittämä ongelma (r. 7) varaa vuoroa vielä tälle. Rivillä 9 Marja vahvistaa edellisen arvionsa painokkaalla *mm*:llä, jota samanaikainen suoraan eteenpäin tehty nyökkäys vielä vahvistaa. Reino kuitenkin ottaa vuoron vasta rivillä 11 sen jälkeen,

kun Marja selvästi häneen päin nyökkäämällä siirtää vuoron hänelle.

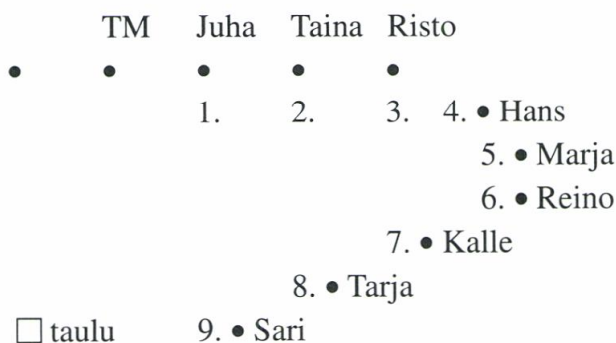
Esimerkin 5 lopetuksessa on päinvastainen kuvio kuin esimerkissä 4. Siinä Hans toi esille ongelman, mutta ratkaisi sen vuoronsa lopussa: ongelma oli todellinen edellisenä päivänä, muttei häiritse tätä päivää. Marja taas juuri problematisoi lopetusta ennakoivan positiivisen arvionsa vuoronsa jatkossa. Molemmissa esimerkeissä potilas valittaa jostakin hoitoon liittyvästä seikasta: Hans AA-ryhmästä ja Marja nukkumisvaikeuksista. Molemmissa esimerkeissä ongelma jää ratkaisematta: Hans ei erittele, millä tavalla ryhmäkäynti oli hirveä, ja Marja valittaa pitkistä öistä eli unettomuudestaan »vain» ehtona, sivulauseessa. Marjan toivomuslause (r. 7) voisi tulla helpommin ymmärretyksi lopetuksiksi, jos Marja jo edellä vuorossaan olisi puhunut ongelmastaan ja näin päättäisi ongelman käsittelyn toivomukseen sen ratkaisemisesta. Tässä hän kuitenkin esittää toivomuksen ehtona hyvinvoinnilleen. Toivomusrakenne on kiteytynyt, tunnistettava rakenne, jollaisia esiintyy usein lopetuksissa. Toivomus myös suuntautuu yleensä tulevaisuuteen, mikä tekee siitä tässä kontekstissa lopetusrelevantin (ks. sivua 342); muotonsa puolesta se siis sopii lopetuksiksi. Se kuitenkin tuo esille aiemmin käsittelemättömän ongelman, mikä pikemminkin varaa tilaa ongelman käsittelylle kuin toimii merkinä lopetuksesta.

Ratkaisematon, esille tuotu ongelma varaa vuoroa puhujalle — seuraava ei aloita omaansa lopetusta ennakoivan yksikön jälkeen. Ratkaisemattoman ongelman edessä seuraavan voi olla vaikea ottaa vuoroa, koska esittämällä seuraavan vuoron hän asettuisi ongelman ratkaisijan paikalle: arkikeskustelussahan ei siirrytä ongelman käsittelystä — tai ylipäätään mistään topiikista — toiseen topiikkiin saumattomasti, vaan asteittain, ja lopettaminen, ongelmasta ulos astuminen, jätetään ongelman kertojalle itselleen (Jefferson 1984, 1988; Sacks 1992: 301). Potilastoveri ei toisaalta voi myöskään lähteä ratkaisemaan auki jäänyttä ongelmaa, koska jokaisen on lupa puhua vain omista asioistaan (ks. sääntöä 4 sivulla 4). Jättämällä ongelman ratkaisemattomaksi potilaat voivatkin tarjota sen terapeutin käsiteltäväksi. Esimerkkien 4 ja 5 tunnelmakierroksen päätteeksi terapeutti palaa sekä Hansin kokemuksiin että Marjan nukkumisvaikeuksiin.

Viimeinen katkelma (6) poikkeaa edellisistä. Siinä puhevuorossa oleva potilas jatkaa vuoroaan SMK:n jälkeen, mutta toisin kuin esimerkissä 5 jatko on reaktio terapeutin toimintaan. Riveillä 20–21 Taina ennakoii lopetusta suuntautumalla positiivisesti tulevaan päivään. Pöytäkirjain Tainan lopetusta ennakoivan yksikön kanssa terapeutti alkaa kuitenkin katsoa seinällä olevalle taululle, selkeästi Tainasta pois päin. Taululla on lista kaikista potilaista ja heidän AA-ryhmäkäynneistään. Potilaan nimen jälkeen merkitään päivittäin, missä AA-ryhmässä hän on käynyt: S, jos hän on ollut sisäryhmässä eli klinikalla kokoontuvassa ryhmässä, tai U, jos hän on käynyt ulkoryhmässä eli klinikan ulkopuolella kokoontuvassa ryhmässä, ja jos hän ei ole käynyt ryhmässä lainkaan, ei nimen perään merkitä mitään. Terapeutti voi siis taululta tarkastaa, kuka potilas on käynyt missäkin ryhmässä. Hoito-ohjelmaan kuuluu vähintään kahdeksan AA-ryhmäkäyntiä, ja odotuksenmukaista on käydä ryhmässä useamminkin. Tässä esimerkissä Taina ei ole vuorossaan puhunut AA:sta mitään, ja nyt hänen lopettaessaan vuoroaan terapeutti kääntyy katsomaan taulua. Tähän katseeseen Taina reagoi jatkamalla vuoroaan rivillä 24.

Ryhmän istumajärjestys:

Kuva 2.

Esimerkki 6. [PR 13: 8]

- 1 Taina: .thh joo
 2 (.)
 3 Taina?: köh=
 4 Taina: =ihan hyv[in?,]
 5 ?: [.hh]hh=
 6 Taina: =on menny ja yön nukuin hyvä ja?,
 7 (0.3) aamulla pirteenä (<ja<) ↑kiitos [hyvästä
 8 [((TM katsoo, Taina
 9 nyökkää))
 10 luenos↑ta? (1.0) se oli oikeen,
 11 (0.8)
 12 ? (mies): khm khmm ((yskäisee))
 13 (0.8)
 14 Taina: oikein hyvä,
 15 (1.0)
 16 Juha?: °.hhhh° hhhhhhh[h ((huokaisee))
 17 Taina: [ja tota,
 18 (1.0)
 19 ?: .mthh h[h
 20 Taina: [°(↑eihän täs)° (nyt) mitää, (.)
 → 21 [hyvällä mielellä (– –) (päivää),
 → 22 [((TM alkaa katsoa taululle))
 → 23 (4.5)
 → 24 Taina: en ollu eilen, (.) (täällä) sisällä.
 25 (0.8)
 26 ?: .snif
 27 (0.3)
 28 Taina: TAI SISÄL OLIN mut [en ryh° mäs° .
 29 [((Taina katsoo TM:ää, TM taululle))
 30 (.)
 31 ? (mies): °.hh [hh°

▷

32	?:	[.mt
33		(2.8)
34		((Juha kääntyy Tainaan ja Ristoon päin))
35		(2.2)
→ 36		((TM nyökyttää Riston suuntaan))
37		(.)
38	Risto:	.mth
→ 39		(.) ((Taina kääntyy Ristoon päin))
40	Risto:	[joo eilen oli:, (.) minä olin sisäryhmässä ja se oli
→ 41		[((Risto alkaa liikehtiä))
42		erittäin mukava, (.) °#mukava ryhmä#°. .hh

Tainan vuoro *en ollu eilen, (.) (täällä) sisällä*. (r. 24) on reaktio terapeutin katseeseen (r. 22). Sekä verbialkuinen sanajärjestys että kielto osoittavat Tainan suuntautuvan terapeutin katseen luomaan odotukseen (Hakulinen ja Karlsson 1988: 272, 303). Hän käsittelee vuorollaan tämän katsetta kysymyksenä siitä, kävikö hän AA-ryhmässä. Odotuksenmukaista olisi käydä ryhmässä, ja vähintäänkin raportoida, jollei ole käynyt. Koska terapeutin toiminta, »kysymys», on kuitenkin ei-kielellistä, ei Tainan vastaukseksi riitä pelkkä kielto- muotoinen verbi *en ollut*, vaan hän tuottaa kokonaisen proposition sisältävän lauseen, joka on kuitenkin sanajärjestykseltään reaktiivinen.

Tässä myöskään järjestyksessä seuraava puhuja Risto ei Tainan lopetusta ennakoivasta rakenneyksiköstä huolimatta aloita omaa tunnelmavuoroaan SMK:ssa (r. 23). Hän suuntautuu siihen, että Tainan tunnelmavuoro on edelleen toiminnallisesti kesken. Terapeutin, vuoron relevantin vastaanottajan, huomio on varattu — hän tuijottaa taululle. Taina ei ole myöskään elein luopunut vuorostaan; kesken hänen lopetusta ennakoivaa yksikköään terapeutti on alkanut katsoa taululle, jolloin hän pysyy etunojassa ja katsoo intensiivisesti terapeuttia sen sijaan että olisi vetäytynyt vuorostaan nojaamalla taaksepäin.

Tainan vastauksena tarjoamaan vuoroon ei tule terapeutilta reaktiota (rivit 25–27), ja rivillä 28 Taina reagoi hiljaisuuteen korjaamalla adverbialin *sisällä* mahdollisesti synnyttämän ymmärrysongelman. Sisällä olemisen kieltäminen edellisessä vuorossa on mahdollista ymmärtää väitteeksi siitä, ettei Taina ole ollut klinikalla lainkaan. Korjausvuorossa ongelmallinen sana on nostettu painokkaaksi verbin eteen: hän oli sisällä klinikalla, muttei mukana klinikan ryhmässä. Pitkän tauon (rivit 31–34) jälkeen ensin Juha, Tainan oikealla puolella istuva potilas, kääntyy Tainan ja Riston suuntaan ikään kuin ensimmäisenä indeksinä vuoron vaihtumisesta Tainalta Ristolle. Kaksi sekuntia myöhemmin terapeutti siirtää katseensa taululta Riston suuntaan ja nyökyttää. Tässä vaiheessa tämä sitten vetää henkeä aloituksen merkiksi, ja viimein myös Taina kääntyy terapeutista Ristoon. Tainan kääntymistä Risto alkaa paitsi puhua myös liikehtiä: ottaa vuoron itselleen eletasollakin.

Vuorottelun ongelmia käsittelevät esimerkit 4–6 osoittavat, että osallistujat orientoituvat vuorottelussa moniin seikkoihin. Pelkkä lopetusta ennakoivan lausuman tuottaminen ei siirrä vuoroa potilaalta toiselle. Esimerkeissä 4 ja 5 edellisen puhujan avoimeksi jättämä ongelma varaa vuoroa vielä tälle. Seuraava puhuja ei tällaisessa paikassa ota vuoroa ennen kuin on varmistanut edellisen päässeen loppuun. Esimerkissä 6 sekä vuorossa oleva potilas että seuraava orientoituvat terapeuttiin: kun tämä käsittelee katseellaan vuoroa

vielä keskeneräisenä, puhuja ei vaihdu. Kaikissa esimerkeissä seuraavat puhujat suuntautuvat siihen, että edellisen puhujan vuoro on toiminnallisesti kesken: ongelma ratkaisematta, osa asioista käsittelemättä. Esimerkkien 4 ja 5 potilaiden käyttämä keino esittää vuorossaan ongelma ja jättää se ratkaisematta sekä varaa heille vielä vuoroa että saa terapeutin palaamaan näihin ongelmiin tunnelmakierroksen päätteeksi.

MIKSI VUOROTTELUJÄSENNYKSEN TUTKIMUSTA?

On kiinnostava metodologinen kysymys, miksi lainkaan tutkia vuorottelua sellaisissa institutionaalisissa tilanteissa, joissa vuorottelun säännöt ovat eksplisiittisiä. Institutionaalisessa ympäristössä säännöt ovat usein annettuja — niin osallistujille kuin tutkijoillekin — eikä niitä rekonstruoida puhetilanteesta kuten Sacks, Schegloff ja Jefferson tekivät arkikeskustelun vuorottelusääntöjä tutkiessaan. Esitän tässä lopuksi muutamia syitä, miksi vuorottelun tutkiminen terapiassa ja ylipäätään institutionaalissa ympäristöissä on mielestäni hedelmällistä.

Eksplisiittisinkin vuorottelusäännöin hallitussa puhetilanteessa osallistujat joutuvat paikallisesti käsittelemään vuorottelua. Edellä käsitellyissä esimerkeissä 4–6 osallistujat ratkaisivat jonkin vuorottelua koskevan ongelman. Vaikka osallistujat tuntevat säännöt, vuorottelu on joka tapauksessa aina yhteistyön ja yhteisen orientaation — sääntöjen noudattamisen ja ylläpitämisen — tulos. Vuorottelun toteutumisen tutkiminen voi myös paljastaa, että lopulta se mihin institutionaalisissa tilanteissa suuntaudutaan, on se yhteinen päämäärä, joka instituutiolla on. Esimerkit 4 ja 5 osoittavat, että ryhmäterapiassa potilaat suuntautuvat nimenomaan yhteiseen tehtäväänsä, terapian tekemiseen, omien asioiden kertomiseen ja ongelmien ratkomiseen, eivät niinkään vuorottelun sääntöihin sinänsä. Eksplikoitujen puhumisen sääntöjen lisäksi ryhmäterapiasta löytyi implisiittinen orientaatio siihen, että jokainen potilas pääsee vuorossaan jonkinlaiseen ongelman ratkaisuun. Eksplikoitujen sääntöjen lisäksi empiirisellä aineiston tutkimuksella voidaan siis löytää implisiittisiä sääntöjä tai orientaatioita. Etnometodologian perustajan, Harold Garfinke-
lin mukaan (Heritage 1996: 90–91) sääntöjen voima ei perustukaan moraaliseen yksimielisyyteen, vaan sääntöjä noudatetaan, koska ne konstituivat sen, mitä tapahtumat ovat ja mitä on tapahtumassa, tässä tapauksessa terapiaistunnon. Myllyhoidon ryhmäterapiassa vuorottelun sääntöjä noudatetaan silloin kun ne palvelevat terapian tekemistä. Silloin kun sääntöihin orientoituminen häiritsee tuota tehtävää — kun esimerkiksi tulee paikka, jossa seuraava puhuja periaatteessa voisi aloittaa, mutta edellinen on vuorossaan tuonut esiin ratkaisemattoman ongelman — suuntaudutaan ennemmin terapian tekemiseen: seuraava pysyy hiljaa ja varaa näin edelliselle mahdollisuuden jatkaa.

Institutionaalisissa tilanteissa vuorottelu on juuri se vuorovaikutuksen elementti, jota muuttamalla tilannetta hallitaan; vuorottelua sääntelemällä luodaan puitteet halutunlaiselle tilanteelle. Monen hengen puhetilanteesta syntyy terapiatilanne juuri vuorottelua säätelemällä: vuorottelusäännöillä toisaalta annetaan kaikille keskeytyksettä puhumisen mahdollisuus, toisaalta veloitetaan jokainen puhumaan. Vuorottelun sääntelyllä pyritään mahdollistamaan terapian tehtävät, esimerkiksi tasapuolisuus (vrt. SSJ: 730). Esimerkiksi vuorottelun perussäännön »yksi puhuu kerrallaan» (sääntö 2) eksplikoimisen syynä ei terapiaistunnossa ole erityisesti juuri päällekkäispuhunnan estäminen, vaan sellaisen vuo-

rovaikutustilanteen synnyttäminen, jossa osallistujat orientoituvat yhtä yksikköä pidempiin vuoroihin ja siihen, että puhuja on auktoriteetti oman vuoronsa suhteen.

Terapiassa myös potilaiden puhumisjärjestys on etukäteen selvä. Tälläkin tavalla varataan tilaa pitkille vuoroille; kilpailu vuoroista puuttuu. Vuorojen etukäteinen jako onkin suoraan verrannollinen myös tilannetyypin vuorojen pituuteen siten, että mitä tiukemmin vuorot on etukäteen jaettu eli mitä pidemmälle tai tarkemmin puhumisjärjestys on määrätty, sitä vähemmän osallistujien välille syntyy kilpailua ja sitä pidempiä vuoroja tilanne sietää (SSJ 1974: 730). Toisaalta erilaiset vuorotyypit — esimerkiksi kysymykset, vastaukset tai kertomukset — vaativat eri määrän tilaa. Kun vuorottelun säännöillä, ja etenkin vuorojen etukäteisellä jaolla, voidaan varata osallistujille mahdollisuus pidempiin vuoroihin, niillä voidaan varata mahdollisuus myös tietyn tyyppisiin vuoroihin. Olen seuraavaan kuvaan koonnut janalle arkikeskustelun lisäksi muutamia institutionaalisia puhetilanteita, niiden tehtäviä ja jonkin niille tavallisen vuorotyypin. Asetelma on hyvin karkea, eikä tarkoitukseni ole esittää tyhjentävää kuvausta mistään puhetilanteesta. Kuvan tarkoitus on osoittaa nimenomaan joidenkin vuorotyyppien ja vuorottelun etukäteisen jaon suhde. Puhetilanteet on asetettu janalle etukäteisen vuorojen jaon tiukkuuden mukaan; tiukkuus lisääntyy janalla oikealle mentäessä.

Institutionaalisten puhetilanteiden ja niiden tehtävien ja etukäteisen vuorojen jaon, vuorojen pituuden ja vuorotyyppien suhde

Kuva 3.

1—————2—————3—————4—————5—————>

Puhetilanne ja sen tehtävä

- 1 Arkikeskustelu — sosiaalinen vuorovaikutus
- 2 Oikeusistunto — tapahtumien ja asianomaisten osuuden selvittäminen
- 3 Poliittinen tv-keskustelu — katsojien informointi
- 4 Myllyhoidon ryhmäterapia (tunnelmakierros) — potilaiden terapoiminen
- 5 Nimettömien Alkoholistien kokous — keskinäinen apu — raittiina pysyminen

Vuorotyyppi

- 1 Kaikki erityyppiset vuorot
- 2 (Vaihtoehto)kysymys — vastaus
- 3 (Vaihtoehto- tai haku)kysymys — vastaus
- 4 Kertominen
- 5 Kertominen / elämäntarinat

Kuvasta voi huomata, että samalla, kun vuorojen etukäteisen jaon tiukkuus lisääntyy, myös vuorojen pituus lisääntyy. Pituuden lisääntyminen on suoraan suhteessa instituutioiden tehtävien vaatimiin tyypillisiin vuorotyyppisiin: myllyhoidossa ja AA:ssa hoitomuotona käytetty kertominen (4 ja 5) vaatii tilaa enemmän kuin esimerkiksi *kyllä* tai *ei* -vastaus vaihtoehtokysymykseen oikeusistunnossa (2). Vuorojen jaon tiukkuus varaa mahdollisuuden juuri tietyn tyyppisten vuorojen tuottamiselle. Jokaisessa esittelemässäni puhetilanteessa osallistujat käyttävät myös muunlaisia vuoroja: jana kuvaa vain tilanteille tyypil-

listen vuorojen ja vuorottelujäsennyksen suhdetta. Kun ryhmäterapiassa tarvitaan tilaa jokaisen potilaan pitkälle monologille, se mahdollistetaan juuri vuorottelusäännöillä. Vuorottelun säätely näyttää olevan kaiken kaikkiaan yksi niistä keinoista, joilla erilaisten instituutioiden tehtävät mahdollistetaan.

LÄHTEET

- ARMINEN, ILKKA 1998: Therapeutic interaction. A study of mutual help in the meetings of Alcoholics Anonymous. The Finnish Foundation for Alcohol Studies, vol. 45.
- ATKINSON, J. MAXWELL – DREW, PAUL 1979: Order in court. The organization of verbal interaction in judicial settings. Macmillan Press Ltd., London.
- BERG, MAARIT (tulossa): Toimittajan ja poliitikon välisestä vuorovaikutuksesta. Lisen-siaatintyö. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- CHAFE, WALLACE 1993: Prosodic and functional units of language. – Jane E. Edwards & Martin D. Lampert (toim.), Transcriptions and coding methods for language re-search s. 33–43. Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale, N. J.
- DREW, PAUL – HERITAGE, JOHN 1992: Analyzing talk at work: an introduction. – Paul Drew & John Heritage (toim.), Talk at work. Interaction in institutional settings s. 3–66. Cambridge University Press, Cambridge.
- FORD, CECILIA E. – FOX, BARBARA A. – THOMPSON, SANDRA A. 1996: Practices in the construc-tion of turns: the »TCU» revisited. – Pragmatics 6 s. 427–454.
- FORD, CECILIA A. – THOMPSON, SANDRA A. 1996: Interactional units in conversation: syn-tactic, intonational, and pragmatic resources for the management of turns. – Elinor Ochs, Emanuel A. Schegloff & Sandra A. Thompson (toim.), Interaction and gram-mar s. 134–185. Cambridge University Press, Cambridge.
- GOFFMAN, ERVING 1981: Forms of talk. Basil Blackwell, Oxford.
- GOODWIN, CHARLES 1984: Notes on story structure and the organization of participation. – J. Maxwell Atkinson & John Heritage (toim.), Structures of social action s. 225–247. Studies in Conversation Analysis. Cambridge University Press, Cambridge.
- HAKULINEN, AULI 1997: Vuorottelujäsennys. – Liisa Tainio (toim.), Keskustelunanalyysin perusteet s. 32–56. Vastapaino, Tampere.
- HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1988: Nykysuomen lauseoppia. 2. painos. Suomalai-sen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- HERITAGE, JOHN 1996 [1984]: Harold Garfinkel ja etnometodologia. Suomentaneet Ilkka Arminen, Outi Paloposki, Anssi Peräkylä, Sanna Vehviläinen ja Soile Veijola. Gau-deamus, Helsinki.
- HERLIN, ILONA 1998: Suomen *kun*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- JEFFERSON, GAIL 1984: On stepwise transition from talk about a trouble to inappropriately next-positioned matters. – J. Maxwell Atkinson & John Heritage (toim.), Struc-tures of social action s. 191–223. Studies in Conversation Analysis. Cambridge University Press, Cambridge.
- JEFFERSON, GAIL 1988: On the sequential organization of troubles-talk in ordinary conver-sation. – Social Problems 35 s. 418–441.
- KAUPPINEN, ANNELI 1998: Puhekuviot, tilanteen ja rakenteen liitto. Tutkimus kielen omak-

- sumisesta ja suomen konditionaalista. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- LONDEN, ANNE-MARIE 1997: Kahden- ja monenkeskinen keskustelu. – Liisa Tainio (toim.), Keskusteluanalyysin perusteet s. 56–75. Vastapaino, Tampere.
- MÄKELÄ, KLAUS ym. 1996: Alcoholics Anonymous as a mutual-help movement. A study in eight societies. The University of Wisconsin Press, Wisconsin.
- PERÄKYLÄ, ANSSI 1995: AIDS counselling. Institutional interaction and clinical practice. Cambridge University Press, Cambridge.
- SACKS, HARVEY 1992: Lectures on conversation. Vol. II – Gail Jefferson (toim.). Blackwell, Oxford.
- SACKS, HARVEY – EMANUEL A. SHEGLOFF – GAIL JEFFERSON 1974: A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. – Language 50 s. 696–735.
- SELTING, MARGARET 1998: TCUs and TRPs: The construction of units in conversational talk. In List: Interaction and Linguistic Structures 4, Universität Konstanz.
- SEPPÄNEN, EEVA-LEENA 1998: Läsnaolon pronominit. *Tämä, tuo, se ja hän* viittaamassa keskustelun osallistujaan. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- TAINIO, LIISA 1997 (toim.): Keskusteluanalyysin perusteet. Vastapaino, Tampere.
- TIITTULA, LIISA 1985: Vuoron vaihtuminen keskustelussa. Helsingin kauppakorkeakoulu, Helsinki.
- VIERIJÄRVI, HANNA 1999: Vierusparien ja toimintajaksojen rakentuminen yhteistyönä äidin ja lapsen varhaisessa vuorovaikutuksessa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

LITTEROINTIMERKIT

.	voimakkaasti laskeva intonaatio
,	jatkoa ennakoiva laskeva intonaatio
	tasainen intonaatio (ei merkkiä)
?,	lievästi nouseva intonaatio
?	voimakkaasti nouseva intonaatio
↑	seuraava sana lausuttu ympäristöä korkeammalta
siis	painotus (alleviivaus)
[ ]	päällekkäispuhunnan alku ja loppu
(.)	mikrotauko, 0.2 sekuntia tai vähemmän
(0.5)	tauco, pituus ilmoitettu sekunnin kymmenesosina
=	kaksi puhunnosta liittyy toisiinsa tauotta
>joo<	nopeutettu jakso (sisäänpäin osoittavat nuolet)
e:i	äänteen venytys (kaksoispisteet)
°joo°	ympäristöä hiljaisempaa puhetta
JOO	äänen voimistaminen
.hh	sisäänhengitys
hh	ulohengitys
.joo	sana lausuttu sisäänhengittäen (piste sanan edessä)
.mt	maiskaus
jo-	sana jää kesken
(joo)	epäselvästi kuultu jakso (sulkeet)
(--)	sana, josta ei ole saatu selvää
(---)	pidempi jakso, josta ei ole saatu selvää
((niinpä))	litteroijan kommentteja ja selityksiä (kaksoissulkeet)
TM ja TN	terapeutit

THE ORGANISATION OF TURN-TAKING IN GROUP THERAPY

Taking turns to speak is the basis of any conversation. In the article the writer examines the organisation of turn-taking in one type of institutional speech environment: AA-based alcoholism group therapy known as *myllyhoito* (similar to Minnesota-model treatment or 12-step treatment). The rules observed for speaking during group therapy create a framework for the therapy session, with each patient being reserved the opportunity to speak without interruption about matters of their choice. The situation is thus one in which the patients have long successive turns. The turn-constructive unit in the therapy session consists of a long uninterrupted turn, the end of which is indicated by the speaker him/herself. The opportunity is thus provided for a change in turn, a transition relevance place (TRP).

When the changes of turn are examined in the material, it transpires, however, that the next speaker does not begin his/her turn directly if the previous turn is not functionally completed — if a problem brought up is left unresolved. Turn-taking does not therefore progress automatically according to the rules but instead is negotiated locally; the participants are more inclined to use the opportunity created by the rules to engage in therapy than to comply with the rules as such. When compliance with the rules would conflict with the progress of the therapy, the participants tend to choose the latter. The rules of institutional speech are not created or followed for their own sake, but because they facilitate the matter at hand.

The article also considers turn-taking in general as a subject of research. As in the example of *myllyhoito* group therapy, research into turn-taking can enable the relationship between the institution and the rules regulating it to be examined: for example, how the rules of turn-taking create a structure within which the institution's tasks can be carried out. Rules of turn-taking would seem to be one element which can be used to establish a framework for desired situations. The length of turns in a given type of situation, for instance, is directly related to the pre-allocation of turns: the more precisely the turns are pre-allocated in advance, the longer are the turns that the situation will tolerate. ■

Kirjoittajan osoite (address):

Alkoholitutkimussäätiö, PL 220, 00531 Helsinki

Sähköposti: *miah@stakes.fi*